

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Syrjintäolettaja, välitön syrjintä, äidinkieli, poliisiviranomainen, uhkasakko

Diaarinumero: 1xxx/2021

Antopäivä: xx.xx.2021

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pyysi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa arvioimaan, onko poliisilaitos syrjinyt alaikäistä asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella. Asianomistaja oli siirretty selviämishoitoasemalta poliisin säilytysasuun ja hän oli ollut poliisilain perusteella kiinniotettuna. Asianomistaja oli tullessaan poliisiasemalle puhunut ruotsia sekä pyytänyt ruotsiksi palvelua vastaajalta. Hänen kanssaan oli keskusteltu useaan otteeseen suomeksi.

Asian arvioinnissa oli huomioitava, että asianomistajan mukaan hän ei muistanut kaikkea sitä, mitä tapahtumahetkellä oli keskusteltu. Lautakunta totesi asiakirjoista käyväksi, että asianomistaja oli useamman kerran pyytänyt palvelua ruotsiksi ja lisäksi, ettei hän ollut saanut palvelua kokonaan ruotsiksi. Asiassa ei esitetty luotettavaa selvitystä siitä, että asianomistaja olisi suostunut siihen, että hänen kanssaan voidaan asioida suomeksi.

Vastaaja totesi, että kyseessä oli ollut inhimillinen väärinymmärrys koskien asianomistajan tarvetta vaihtaa kieltä. Vastaaja vetosi asianomistajan käyttäytymiseen päihtyneenä. Vastaaja ei ollut osannut reagoida asianomistajan pyyntöön saada keskustella ruotsiksi, koska asianomistaja ymmärsi ja puhui suomea hyvin. Vastaajan mukaan asianomistajan oli täytynyt ymmärtää kiinnioton perusteet ja poliisin menettely.

Lautakunta totesi, ettei asianomistajan käyttäytymisellä tilanteessa ollut syrjinnän ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta merkitystä. Käyttäytymisellä ei voitu perustella sitä, että hän ei saanut perustuslaissa taattua oikeutta saada asiansa käsiteltyä äidinkielellään. Lautakunta totesi, että syrjintää arvioitaessa oli merkitystä sillä, onko asianomistaja voinut käyttää yhdenvertaisesti omaa äidinkieltään. Asiassa ei ollut merkitystä sillä, kuinka hyvin asianomistaja ymmärsi suomea ja oliko hänen oikeusturvansa muutoin vaarantunut kiinnioton aikana. Syrjinnästä voi olla kyse silloinkin, kun tekijä ei miellä menettelyään syrjiväksi.

Vastaajalla oli tiedossa asianomistajan äidinkieli ja pyyntö saada ruotsiksi palvelua. Pyyntöä ei kuitenkaan täysin toteutettu, vaikka ruotsin kielen taitoinen henkilö oli myös myöhemmin saatavilla. Vastaavasti suomenkielinen henkilö olisi saanut palvelua äidinkielellään koko ajan. Lautakunta katsoi, että asianomistaja oli joutunut huonompaan asemaan kielensä perusteella tilanteessa, jossa hänen perusoikeuksiaan oli muutenkin rajattu kiinnioton vuoksi ja hän olisi kaivannut tietoa omalla äidinkielellään.

Lautakunta totesi, että asiaa arvioitaessa oli huomioitava perustuslain ja kielilain vaatimukset koskien oman äidinkielen käyttöä, perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä se, että vastaajan toiminnassa oli kyse julkisen vallan käytöstä. Lautakunta katsoi kokonaisuutena arvioiden, että vaikka asianomistaja oli osittain saanut palvelua ruotsiksi, ei hänen kielellisiä oikeuksiaan ollut enää myöhemmin toteutettu. Asianomistajan perustuslaissa taattua oikeutta käyttää omaa äidinkieltään oli rajoitettu.

Lautakunta katsoi, että asiassa oli syntynyt objektiivisesti arvioiden olettaja, että vastaaja oli kohdellut asianomistajaa tämän kieleen liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin

sellaista henkilöä, joka oli käyttänyt äidinkielenään suomea ja voinut asioida suomeksi. Koska vastaajan menettely asianomistajan asiassa ei perustunut lakiin, menettelylle ei ollut yhdenvertaisuuslain oikeuttamisperustetta.

Lautakunta katsoi, että vastaaja oli syrjinyt asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella yhdenvertaisuuslain 8 §:n vastaisesti. Lautakunta kielsi vastaajaa jatkamasta tai uusimasta syrjivää menettelyään ja asetti päätöksen tehosteeksi 5 000,- euron uhkasakon.

(Ei lainvoimainen)

Asian tausta

Asiassa on kyse ruotsin kielen käytöstä poliisin toiminnassa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta antoi asiassa 14.5.2020 päätöksen, jonka mukaan vastaajan menettely on ollut yhdenvertaisuuslain 10 §:ssä tarkoitettua asianomistajan välitöntä syrjintää hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella. Lautakunta kielsi vastaajaa jatkamasta tai uusimasta syrjivää menettelyään ja asetti päätöksen tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon.

Vastaaja valitti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen. Vastaaja toi valituksessaan esiin uutta selvitystä, joka ei ole ollut vastaajalla tiedossa, kun vastaaja on antanut vastauksen hakijan hakemukseen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle. Tämä uusi selvitys ei ole ollut aiemmin tiedossa myöskään hakijalla tai yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla.

Helsingin hallinto-oikeus on 24.9.2021 antamallaan päätöksellä kumonnut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksen, poistanut lautakunnan asettaman uhkasakon ja palauttanut asian lautakunnalle uudelleen käsiteltäväksi. Hallinto-oikeus totesi, ettei se ota ensi asteena ratkaistavakseen, mikä merkitys valittajan esittämälle uudelle selvitykselle on asiassa annettava. Korkeimman hallinto-oikeuden 3.11.2021 antaman tiedon mukaan päätöksestä ei ole haettu valituslupaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on tehnyt asianomistajan suostumuksella hakemuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle. Asianomistaja on äidinkieleltään ruotsinkielinen ja ollut tapahtumahetkellä alaikäinen.

Asianomistaja on siirretty Helsingin selviämishoitoasemalta Helsingin poliisin säilytysuojaan ja ollut poliisilain perusteella kiinniotettuna 22.9.2017. Selviämishoitoaseman hoitajat ovat todenneet asianomistajan puhuvan hyvin myös suomen kieltä, mutta asianomistaja todennäköisesti haluaa palvelua ruotsiksi. Asianomistaja on tullessaan säilytysuojalle puhunut ruotsia.

Säilytysuojan vartijat ovat asioineet asianomistajan kanssa useamman kerran suomeksi, kun asianomistaja on käyttäytynyt rauhattomasti. Asianomistaja on pyytänyt palvelua ruotsiksi. Säilytysuojan vartija on kertonut asianomistajalle ruotsin kielellä, ettei hänen kielitaitonsa ole riittävä asianomistajan kiinnioton perusteiden sekä tämän oikeuksien ja velvollisuuksien kertomiseksi. Asianomistaja on siirretty säilytysuojassa putkaan.

Vastaajan uuden selvityksen mukaan eräs vanhempi konstaapeli on ollut paikalla hoitamassa toista tehtävää. Vanhempaa konstaapelia on pyydetty rauhoittamaan asianomistajaa säilytysuojalla. Asianomistaja on vaatinut palvelua ruotsiksi. Vanhempi konstaapeli on keskustellut asianomistajan kanssa ruotsiksi ja kertonut, että hänet joudutaan viemään putkaan selviämään, jollei hän rauhoitu. Tällöin asianomistaja on suomeksi arvostellut vanhempaa konstaapelia tämän ruotsin kielen ääntämisestä. Tämän jälkeen asiointia asianomistajan kanssa oli jatkettu suomeksi, koska asianomistaja puhui sitä sujuvasti sekä vanhemmalle konstaapelille että

tilanteessa läsnä olleelle vartijalle ja oli ymmärtänyt, mitä hänelle oli todettu putkaan viemisestä. Vanhempi konstaapeli ei muista asianomistajan pyytäneen häneltä keskustelun jatkamista ruotsin kielellä. Vanhempi konstaapeli ei asioinut asianomistajan kanssa enää myöhemmin.

Muutoin poliisin virkamiehet ovat keskustelleet asianomistajan kanssa suomeksi. Ruotsin kielen taitoinen työntekijä on ollut myöhemmin tapahtumahetkellä tauolla, mutta häntä ei ole pyydetty asioimaan asianomistajan kanssa.

Hakijan vaatimukset

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pyytää, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta arvioi, onko Helsingin poliisilaitos syrjinyt asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella. Jos lautakunta katsoo, että syrjintäkieltoa on rikottu, yhdenvertaisuusvaltuutettu pyytää, että lautakunta kieltää vastaajaa uusimasta tai jatkamasta syrjintää toiminnassaan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu vaatii päätöksen tehosteeksi uhkasakon asettamista.

Hakijan perustelut

Asianomistajan oikeutta käyttää ruotsin kieltä on rajoitettu vastoin perustuslakia sekä kielilakia, mikä samalla merkitsee sitä, että vastaaja on kohdellut asianomistajaa yhdenvertaisuuslaissa tarkoitetulla tavalla epäsuotuisammin kuin suomenkielisiä, kun vastaaja ei asioinut asianomistajan kanssa hänen äidinkielellään hänen pyynnöstään huolimatta. On ilmeistä, että vastaavassa asemassa ollut suomenkielinen päihtynyt henkilö olisi saanut poliisilta alusta asti ja johdonmukaisesti asiointia äidinkielellään ja olisi itse voinut käyttää omaa äidinkieltään asioinnissaan.

Perustuslain ja kielilain sekä näiden esityöt huomioon ottaen on selvää, että vastaajalla on ollut velvollisuus asioida ruotsiksi asianomistajan kanssa. Vastaaja ei ole myöskään kieltänyt tätä velvollisuutta. Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukainen epäsuotuisa kohtelu on aiheutunut, kun asianomistajan yksiselitteisesti lakisääteisiä ja perustuslaissa taattuja oikeuksia on rikottu. Epäsuotuisa kohtelu ei edellytä sitä, että asianomistaja todistaa, että muita kuin hänen kielellisiä oikeuksiaan olisi vaarannettu kiinnioton aikana. Asiassa on selvää, ettei kohtelulle ole myöskään yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaisia oikeuttamisperusteita.

Perusoikeuksien kannalta haasteellisissa tilanteissa, joissa rajoitetaan tai mahdollisesti joudutaan rajoittamaan henkilön fyysistä vapautta, on kielellisten oikeuksien toteutuminen ja poliisin syrjimätön asiointi erittäin tärkeää. Tilanteessa, jossa henkilö on alaikäinen ja päihtynyt, on erityisen tärkeää, että asia hoidetaan henkilön äidinkielellä kuten lainsäädäntö edellyttää. Valtuutettu korostaa, että syrjintä ei edellytä tahallisuutta. Jos kyse olisi tahallisuudesta, asiaa käsiteltäisiin syrjintärikoksena.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu viittaa myös syrjintälautakunnan (Dnro 2008-367/Pe-2, antopäivä 11.12.2008) ratkaisuun, jossa lautakunta katsoi, että saamenkielisiä oli kohdeltu epäsuotuisammin kuin suomenkielisiä, kun he eivät olleet saaneet palveluja saamen kielellä. Lisäksi oikeusasiamiehen ratkaisun (Dnro 463/4/10, antopäivä 25.11.2011) mukaan johtuen poliisin oikeudesta merkittävällä tavalla puuttua yksilön perusoikeuksiin, on tärkeää, että poliisilla on riittävät kyvyt käyttää molempia kansalliskieliä ja kansalaisilla on mahdollisuudet käyttää äidinkieltään kommunikoidessaan poliisin kanssa.

Vastaajan esiin tuoma uusi selvitys vuonna 2020 tehdyn valituksen yhteydessä ei merkittävästi muuta jo aiemmin annettua päätöstä. Vastaajan useissa asiakirjoissa sekä sosiaaliviranomaisen lastensuojeluilmoituksessa on todettu, että asianomistaja on halunnut palvelua ruotsiksi ja on ollut tyytymätön, kun ei ole sitä saanut.

Asianomistaja on kokenut, ettei ole saanut asiaansa hoidettua ruotsiksi ja asialla on ollut myös negatiivinen vaikutus hänen luottamukseensa poliisia kohtaan tulevaisuudessa. Jos asianomistaja olisi saanut asioida ruotsiksi, ei olisi ollut välttämättä tarpeen laittaa häntä putkaan.

Asianomistaja ei muista kaikkea tapahtuneesta, mutta muistaa, että kaikki meni hyvin, eikä ongelmia ollut, ennen kuin hän oli puhunut ruotsiksi. Sen jälkeen hänelle puhuttiin suomea. Asianomistaja ei kuitenkaan ymmärtänyt kaikkea, mitä vanhempi konstaapeli sanoi hänelle ruotsiksi. Suurimmaksi osaksi vanhempi konstaapeli puhui hänelle suomeksi. Asianomistaja oli yrittänyt saada keskusteltua ruotsiksi sekä tiedon siitä, mitä on tapahtunut. Hänelle ei kuitenkaan puhuttu ruotsiksi esimerkiksi sitä, että hänen täytyy olla rauhassa tai muutoin hän joutuu putkaan. Asianomistajalle ei missään vaiheessa sopinut se, että keskustelu käytäisiin suomeksi.

Erityisen olennaista epäsuotuisamman kohtelun arvioinnissa on se, että poliisi asioi asianomistajan kanssa keskeisesti suomeksi sekä selviämishoitoasemalla että poliisin säilytystiloissa siitä huolimatta, että asianomistajan äidinkieleksi on tiedetty ruotsi ja vaikka asianomistaja on tilanteen kuluessa myös pyytänyt asiointia ruotsiksi. Kiistatonta on myös, että asianomistaja on säilytystiloihin saapuessaan puhunut ruotsia ja silti hänen kanssaan asioinut vartija ilmoitti ruotsiksi, ettei hänen kielitaitonsa ole riittävä kiinnioton perusteiden sekä asianomistajan oikeuksien ja velvollisuuksien kertomiseksi ruotsiksi. Poliisin uudessakaan selvityksessä ei kiistetä tätä seikkaa eli asianomistajan ilmaisemaa tahtoa säilytysuojassa asioida ruotsiksi poliisin kanssa. Asianomistaja on pyytänyt saada palvelua ruotsiksi sekä selviämishoitoasemalla että säilytysuojassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) mukaan alaikäisten kohdalla on äärimmäisen tärkeää, että vangin iästä ja kehitystasosta seuraavat tarpeet huomioidaan. Laissa on katsottu aiheelliseksi korostaa syrjinnän kieltoa omana erillisenä säännöksenä sekä nuorien henkilöiden oikeuksien toteutumista vapauden menetys tilanteissa. Huomioiden YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja perustuslaki on selvää, että poliisin pitäisi kommunikoida asianomistajan kanssa syrjimättömällä tavalla omasta aloitteestaan ja asianomistajan omalla äidinkielellä.

Poliisin esittämä uusi selvitys ja muut esitetyt seikat eivät kumoa asiassa syntyneitä syrjintäolettamia. Tilanteessa selviämisasemalla säilytysuojassa, jossa poliisi asioi päihtyneen alaikäisen kanssa, olisi ollut erityisen tärkeää, että poliisi olisi asioinut oma-aloitteisesti ja johdonmukaisesti asianomistajan kielellä. Tilanteessa olisi myös ollut täysin mahdollista toimia asianomistajan kielellisiä oikeuksia kunnioittavalla ja syrjimättömällä tavalla pyytämällä ruotsinkielentaitoinen työntekijä taukotilasta asioimaan asianomistajan kanssa ruotsiksi.

Vastaajan vastaus

Vastaaja kiistää syrjineensä asianomistajaa ja katsoo, ettei uhkasakon asettamiselle ole perusteita.

Vastaajan perustelut

Vastaaja ei ole tahallaan syrjinyt asianomistajaa, eikä kohdellut häntä epäsuotuisammin kuin sellaista henkilöä, jonka äidinkieli on ollut suomi.

Vastaaja ei kiistä sitä, että asianomistajan kielellisiä oikeuksia olisi kunnioitettu täysin asioinnin lopuksi, eli kommunikoidessa poliisilaitoksen vartijan kanssa. Vastaaja toteaa, että kyseessä on ollut inhimillinen väärinymmärrys koskien asianomistajan tarvetta vaihtaa kieltä.

Selviämishoitoaseman hoitajat ovat todenneet hänen ymmärtävän ja puhuvan suomea.

Asianomistaja ei ole tilanteessa joutunut epäedullisempaan asemaan kuin vertailukelpoisessa tilanteessa olevat henkilöt ja hänen oikeutensa ovat tulleet turvatuiksi kielellisestä menettelyvirheestä huolimatta.

Asiassa on ollut merkityksellistä asianomistajan päihtymistila, kun hän on halunnut vaihtaa keskustelun kielen ruotsista suomeen ja takaisin ruotsiksi. Vastaaja korostaa, että asianomistajan kanssa on ensin käyty keskustelua ruotsiksi. Vanhempi konstaapeli on keskustellut asianomistajan kanssa ruotsiksi ja myös kiinnioton perusteista. Kuitenkin vartijan taitojen ollessa puutteelliset syvempään keskusteluun ja koska asianomistajalla oli hyvät suomen kielen taidot, on asian käsittelyä jatkettu suomeksi. Vartija ei ole ymmärtänyt kielen merkitystä, koska asianomistaja on puhunut ja ymmärtänyt suomea hyvin. Asianomistajan oikeusturva ei ole millään tavalla vaarantunut käytetyn kielen vuoksi. Kieli ei ole myöskään vaikuttanut siihen, miten asia käsiteltiin. Kiinniotto on ollut tarpeellista ja laillista. Myös asianomistajan äidin kanssa on keskusteltu, joka on vahvistanut asianomistajan osaavan suomea. Asianomistajan äidin kanssa on myös käyty läpi kiinnioton perusteet. Vastaaja ei ole ymmärtänyt, että suomen kielen käyttö olisi jokin ongelma.

Asianomistajan kanssa on käyty keskustelua ruotsiksi, joten vastaaja on järjestänyt poliisin palvelut ruotsiksi ja suomeksi perustuslain ja kielilain velvoitteiden mukaisesti. Syrjintänä ei voida pitää sitä, että yksittäinen virkamies ei ole käyttänyt ruotsia. Varsinkin kun sellaisia päätöksiä tai toimenpiteitä ei tehty suomeksi, mitkä olisivat vaikuttaneet asianomistajan oikeuksiin, vaan päätösten perusteet käytiin hänen kanssaan ruotsiksi. Asianomistajaa ei ole syrjitty sellaisella tavalla kuin yhdenvertaisuuslaki edellyttää. Asianomistajan hyvän suomen kielen taidon vuoksi on hänen täytynyt ymmärtää kiinnioton perusteet ja poliisin menettely asiassa. Asianomistajaa on kohdeltu samoin kuin ketä tahansa muuta päihtynyttä nuorta henkilöä ja kaikkiin toimenpiteisiin ryhdyttiin lapsen parhaaksi.

Jos yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo kuitenkin, että oletama syrjinnästä syntyisi, pyytää vastaaja lautakuntaa kuitenkin toteamaan, että edellä todetut perusteet ovat riittävät horjuttamaan syrjintäolettamaa.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan syrjineen asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella yhdenvertaisuuslain 8 §:n vastaisesti. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta syrjintää ja asettaa päätöksensä tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kyse siitä, onko vastaaja syrjinyt asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella, kun vastaaja ei ole palvellut asianomistajaa ruotsiksi.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslain 6 §:n (731/1999) mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan syrjintä muun ohella kielen perusteella on kielletty.

Välittömänä syrjintänä pidetään yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan sitä, että jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Pykälän 2 momentin mukaan erilainen kohtelu on kuitenkin oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on 1) julkisen vallan käytöstä tai julkisen hallintotehtävän hoidosta.

Yhdenvertaisuuslain 21 §:n 2 momentin mukaan se, joka katsoo joutuneensa syrjityksi tai vastatoimien kohteeksi, voi saattaa syrjintää tai vastatoimia koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 20 §:n 3 momentissa säädettyjä toimenpiteitä varten. Tällaisen asian voi edellä tarkoitetun asianomistajan suostumuksella saattaa lautakunnan käsiteltäväksi myös yhdenvertaisuusvaltuutettu tai yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Kielilain (423/2003) 2 §:n 1 momentin mukaan lain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Kielilain 2 §:n 2 momentin tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Kielilain 10 §:n mukaan valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Viranomaisen on lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi.

Kielilain 23 §:n mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Kaksikielisen viranomaisen tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä. Kaksikielisen viranomaisen tulee yhteydenotoissaan yksityishenkilöihin ja oikeushenkilöihin käyttää näiden kieltä, suomea tai ruotsia, jos se on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä, taikka molempia.

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 1 luvun 2 §:n 3 kohdan mukaan kiinni otetulla henkilöllä tarkoitetaan laissa henkilöä, joka on otettu kiinni poliisilaissa säädetyllä perusteella. Saman pykälän 4 kohdan mukaan vapautensa menettäneellä tarkoitetaan kyseisessä laissa kiinni otettua.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan vapautensa menettäneitä ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan kielen perusteella. Saman pykälän 3 momentin mukaan muusta syystä kuin rikoksen johdosta alle 21-vuotiaana kiinni otetun vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautensa menettäneen iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava sen oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991, lapsen oikeuksien sopimus) tuli Suomessa voimaan 20.7.1991. Lapsen oikeuksien sopimuksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 30 artiklan mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuululta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Muut sovellettavat oikeusohjeet

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan pelkkä väite tai epäily syrjinnän tai vastatoimien kiellon rikkomisesta ei riitä oletettaman syntymiseen. Täyttä näyttöä syrjinnästä tai vastatoimista ei kuitenkaan edellytetä, vaan riittävää on, että tuomioistuimelle tai muulle asiaa käsittelevälle toimivaltaiselle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti oletettava syrjinnän tai vastatoimien kiellon vastaisesta menettelystä. Olettama syrjinnän tai vastatoimien kiellon rikkomisesta voi perustua paitsi vireillepanijan, myös vastapuolen esille tuomiin seikkoihin taikka mahdolliseen muuhun asiaa käsiteltäessä saatuun selvitykseen. (HE 19/2014 vp s. 93.)

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan epäsuotuisalla kohtelulla viitattaisiin sellaiseen menettelyyn, joko tekoon tai laiminlyöntiin, jolla menettelyn kohde asetetaan muihin nähden huonompaan asemaan. Kyse voi siten olla esimerkiksi rajoitusten, vaatimusten, rasitteiden tai velvoitteiden asettamisesta vain tietyille henkilölle tai henkilöryhmälle samoin kuin esimerkiksi jonkin yleisesti saatavilla olevan etuuden, palvelun tai oikeuden epäämisestä tai rajoittamisesta. (HE 19/2014 vp s. 70.)

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan välittömästä syrjinnästä voi olla kyse, vaikka tekijä ei ole mieltänyt toimivansa lain tarkoittamalla tavalla syrjivästi, jos menettelyä on objektiivisin perustein arvioituna pidettävä syrjintänä. (HE 19/2014 vp s. 71.)

Kielilain esitöiden mukaan viranomaisen on huolehdittava, että yksilöllä on tosiasialliset mahdollisuudet valita mitä kieltä (suomi tai ruotsi) hän haluaa käyttää ja että henkilö luopuu oikeudestaan käyttää valitsemaansa kieltä vain vapaasta tahdosta. Viranomaisen ei voi myöskään pyytää ketään käyttämään muuta kieltä kuin henkilön omaa kieltä. Päämääränä on myös, ettei yksilön tarvitse vaatia kielellisten oikeuksiensa toteutumista. Viranomaisen tulee tarpeen vaatiessa kysyä, kumpaa kieltä yksilö haluaa käyttää. Lisäksi viranomaisen on huolehdittava siitä, että yksilön kielelliset oikeudet jokaisessa yksittäistapauksessa voivat toteutua esimerkiksi sopivilla työvuorojärjestelyillä tai varmistamalla, että henkilöstössä on kielitaitoisia henkilöitä. (HE 92/2002 vp s. 75-76, 91.)

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien komitea valvoo lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen noudattamista. Komitea on 29.5.2013 päivätyssä 3 artiklan 1 kappaletta koskevassa yleiskommentissaan (CRC/C/GC/14) korostanut lapsen edun olevan kolmiosainen käsite. Kyse on ensinnäkin aineellisesta oikeudesta: lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon, kun tarkastellaan erilaisia etuja päätöksen tekemiseksi käsiteltävänä olevassa asiassa, ja takeet siitä, että tämä oikeus pannaan täytäntöön aina, kun tehdään yhtä lasta, määriteltyä tai määrittelemätöntä lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevia päätöksiä. Toiseksi kyse on perustavanlaatuisesta tulkintaperiaatteesta: jos lain säännös voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla, tulisi valita sellainen tulkinta, joka palvelee tehokkaimmin lapsen etua. Kolmanneksi kyse on menettelysäännöstä: aina kun tehdään tiettyyn lapseen, tiettyyn lapsiryhmään tai yleisesti lapsiin vaikuttavia päätöksiä, päätöksenteossa on arvioitava päätöksen mahdollisia myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin. Lapsen edun arviointi ja määrittäminen edellyttävät menettelytakeita. Lisäksi päätöksen perusteluista tulee käydä ilmi, että kyseinen oikeus on otettu nimenomaisesti huomioon.

Syrjintäoletettaman syntyminen

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että kielilakia sovelletaan Helsingin poliisilaitokseen, jonka on käytettävä kaksikielisenä viranomaisena sekä ruotsia että suomea. Asianomistajalla on oikeus käyttää ruotsin kieltä asioidessaan vastaajan kanssa.

Lautakunta toteaa aluksi, ettei jälkikäteen ole mahdollista selvittää asianomistajan ja vastaajan 22.9.2017 asioiden tarkkaa sisältöä. Asianomistajalla ja vastaajalla on osittain eriävät näkemykset siitä, mitä asiassa on keskusteltu, millä kielellä ja onko asianomistajalle sopinut se, että hänen kanssaan keskustellaan suomeksi. Lautakunta arvioi näyttöä syrjintäoletettaman syntymisen osalta kokonaisuutena ottaen huomioon kaiken asiassa kertyneen selvityksen.

Asiassa esitetyn selvityksen perusteella asianomistaja on tullessaan poliisiasemalle puhunut ruotsia sekä pyytänyt ruotsiksi palvelua vastaajalta. Asiassa on riidatonta, että asianomistaja on saanut palvelua osittain ruotsiksi. Lisäksi asiassa on riidatonta, että myöhemmin tilanteen aikana työvuorossa olevaa ruotsinkielistä vartijaa ei haettu taukotilasta asioimaan asianomistajan kanssa.

Asian arvioinnissa on huomioitava, että asianomistaja on itse todennut, ettei hän muista kaikkea sitä, mitä tapahtumahetkellä on keskusteltu.

Toisaalta lautakunta toteaa, että asiakirjoista käy ilmi, että asianomistaja on useamman kerran pyytänyt palvelua ruotsiksi ja lisäksi, ettei ole saanut palvelua kokonaan ruotsiksi. Myös vastaajan esittämien selvitysten mukaan asianomistajan kanssa ei ole myöhemmin käyty keskustelua ruotsiksi. Asiassa ei ole esitetty luotettavaa selvitystä siitä, että asianomistaja olisi suostunut siihen, että hänen kanssaan voidaan asioida suomeksi. Asianomistajan mukaan hänelle ei ole missään vaiheessa sopinut se, että keskustelu käytäisiin suomeksi.

Vastaaja on vedonnut asiassa asianomistajan käyttäytymiseen päihtyneenä. Lautakunta toteaa, ettei asianomistajan käyttäytymisellä tilanteessa ole asianomistajan syrjinnän ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta merkitystä. Asianomistajan käyttäytymisellä ei voida perustella sitä, että hän ei ole saanut perustuslaissa taattua oikeutta saada asiansa käsiteltyä omalla äidinkielellään.

Vastaaja on myös todennut, etteivät asiassa oltu osattu reagoida asianomistajan pyyntöön saada keskustelluksi ruotsiksi, koska asianomistaja on ymmärtänyt ja puhunut suomea hyvin. Vastaajan mukaan asianomistajan on täytynyt tällöin ymmärtää kiinnioton perusteet ja poliisin menettely. Vastaajan mukaan se ei ole tahallaan syrjinyt asianomistajaa.

Lautakunta toteaa, että väitettyä syrjintää arvioitaessa on merkitystä sillä, onko asianomistaja voinut käyttää yhdenvertaisesti omaa äidinkieltään. Asiassa ei ole merkitystä sillä, kuinka hyvin asianomistaja ymmärtänyt suomea ja onko hänen oikeusturvansa muutoin vaarantunut kiinnioton aikana. Asianomistaja on ollut päihtynyt ja alaikäinen, jolloin oman äidinkielen käyttö on ollut erityisen tärkeää koko asioiden ajan. Lautakunta toteaa lisäksi, että syrjinnästä voi olla kyse silloinkin, kun tekijä ei miellä menettelyään syrjiväksi.

Asianomistaja on siis saanut osittain palvelua ruotsiksi. Vastaajalla on ollut tiedossa asianomistajan äidinkieli ja pyyntö saada ruotsiksi palvelua. Vastaajalla on ollut tiedossa tämä heti asianomistajan siirryttyä selviämishoitoasemalta säilytysasuun. Asianomistajan pyyntöä ei kuitenkaan ole täysin toteutettu, vaikka ruotsin kielen taitoinen henkilö on myös myöhemmin ollut saatavilla. Vastaavasti suomenkielinen henkilö, joka olisi ollut kiinni otettuna, olisi saanut palvelua äidinkielellään koko ajan. Lautakunta katsoo, että asianomistaja on joutunut huonompaan asemaan kielensä perusteella tilanteessa, jossa hän ollut alaikäinen, hänen perusoikeuksiaan on muutenkin rajattu kiinnioton vuoksi ja hän olisi kaivannut tietoa omalla äidinkielellään.

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon perustuslain ja kielilain vaatimukset koskien oman äidinkielen käyttöä, perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä se, että vastaajan toiminnassa on kyse julkisen vallan käytöstä. Koska kyseessä on ollut alaikäinen, asiassa on myös huomioitava YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdan, 3 artiklan 1 kohdan ja 30 artiklan 1 kohdan muodostama sääntelykokonaisuus. Asianomistajan kiinniottaminen on perustunut poliisilakiin, jolloin asiassa on

huomioitava poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki. Asiassa esitetyn selvityksen perusteella menettely ei ole myöskään vastannut poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain asettamia velvoitteita koskien kielen käyttöä.

Lautakunta katsoo kokonaisuutena arvioiden, että vaikka asianomistaja on osittain saanut palvelua ruotsiksi, ei hänen kielellisiä oikeuksiaan ole enää myöhemmin toteutettu. Asianomistajan perustuslaissa taattua oikeutta käyttää omaa äidinkieltään on rajoitettu.

Lautakunta katsoo, että asiassa on syntynyt objektiivisesti arvioiden oletama, että vastaaja on kohdellut asianomistajaa tämän kieleen liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin sellaista henkilöä, joka on käyttänyt äidinkielenään suomea ja voinut asioida suomeksi. Asiassa on näin ollen syntynyt syrjintäoletama yhdenvertaisuuslain 10 §:ssä tarkoitettua välittömästä syrjinnästä.

Syrjintäoletaman kumoaminen

Vastaajan on syrjintäoletaman kumotakseen osoitettava, ettei syrjinnän kieltoa ole rikottu. Yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että se, että vastaaja ei ole asioinut asianomistajan kanssa ruotsiksi, ei perustu lakiin. Koska vastaajan menettely asianomistajan asiassa ei ole perustunut lakiin, menettelylle ei ole yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettua oikeuttamisperustetta.

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n 2 momentin mukaan erilainen kohtelu on oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on julkisen vallan käytöstä tai julkisen hallintotehtävän hoidosta.

Lautakunta toteaa, että vastaajan toiminnassa on kyse julkisen vallan käytöstä viranomaisena, joten vastaajan menettelylle ei ole myöskään yhdenvertaisuuslain 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua oikeuttamisperustetta.

Lautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kyennyt kumoamaan asiassa syntyneitä syrjintäoletamia. Lautakunta katsoo, että vastaajan menettely on ollut yhdenvertaisuuslain 10 §:ssä tarkoitettua asianomistajan välitöntä syrjintää hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta asianomistajaan kohdistuvaa syrjivää menettelyään.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan syrjineen asianomistajaa hänen kieleensä liittyvän syyn perusteella yhdenvertaisuuslain 8 §:n vastaisesti. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta asianomistajaan kohdistuvaa syrjivää menettelyään.

Uhkasakko

Yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Hakija on vaatinut uhkasakon asettamista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksen tehosteeksi.

Uhkasakon määräämiseen ja tuomitsemiseen sovelletaan, mitä uhkasakkolaisissa säädetään. Uhkasakkolain (1113/1990) 4 §:n mukaan viranomaisen voi asettaa uhkasakon, jos niin on laissa säädetty. Uhkasakkolain 8 §:n mukaan uhkasakon suuruutta harkittaessa on otettava huomioon päävelvoitteen laatu ja laajuus, velvoitetun mahdollisuus noudattaa sitä sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Uhkasakkolain 6 §:n 3 momentin mukaan määrääjän pituutta harkittaessa on otettava huomioon päävelvoitteen laatu ja laajuus, velvoitetun mahdollisuus noudattaa sitä sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Asianomistaja on pyytänyt saada asioida ruotsiksi ja vastaajan olisi ollut helppo toteuttaa pyyntö pyytämällä ruotsin kieltä osaava työntekijä paikalle. Toisaalta asianomistaja on uuden selvityksen perusteella saanut palvelua osittain ruotsiksi.

Asiassa on kuitenkin huomioitava perustuslain ja kielilain asettamat vaatimukset kansalliskielien käytöstä sekä vastaajan tehtävä julkisen vallan käyttäjänä. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo siten aiheelliseksi asettaa kieltopäätöksensä tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon.

Lautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava välittömästi tämän päätöksen tiedoksisaamisesta lukien. Päätöstä on noudatettava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 13 §:n 4 momentin mukaan muutoksenhausta huolimatta, ellei hallinto-oikeus toisin määrää.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Perustuslaki (731/1999) 6, 17 ja 22 §

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2, 8, 10, 11, 20, 21 ja 28 §

Kielilaki (423/2003) 2, 10 ja 23 §

Poliisilaki (872/2011) 1 luvun 2 ja 6 §

Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006) 1 luku 2 ja 4 § sekä 2 luku 3 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annettu laki (1327/2014) 13 §

Uhkasakkolaki (1113/1990) 4, 6, 8 §

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991) 1 artikla, 2 artikla 1 kohta, 3 artikla 1 kohta ja 30 artikla

Muutoksenhaku

Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Tuomas Ojanen (puheenjohtaja), Riitta-Maija Jouttimäki, Tatu Hyttinen, Niina Mäntylä ja Timo Saranpää. Asian esittelijä Julia Puumalainen.